

Bulletin européen

Anul XII, nr. 98

Ianuarie 1983

Noi Tracii

Fondator: Prof. Dr. Josif Constantin Drăgan

ELEMENTE VECHI ROMÂNEȘTI PĂSTRATE ÎN DOCUMENTELE SLAVONE ȘI GERMANE

I. Roman

Preocuparea Institutului de lingvistică al Academiei de a pune în valoare elementele românești din vechile documente păstrate în arhive s-a soldat, după o muncă de câțiva ani, a unui colectiv de specialiști, cu editarea «Dicționarului elementelor românești din documentele slavo-române». Desigur lucrarea elaborată pe baze concrete, la un nivel științific corespunzător instituției, umple anumite goluri în privința cunoașterii limbii române vechi.

Intenția noastră nu este de a face o analiză a întregului material prezentat de dicționar, ci a preciza unele lucruri, în special a scoate în evidență valoarea documentelor din arhivele Brașovului. Astfel autorii «Dicționarului...», cercetând documentele brașovene au studiat numai culegerea lui Tocilescu fără să ia în considerație lucrarea brașoveanului Ion Bogdan, «Documente și regeste privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și Ungaria în sec. XV și XVI». Din această cauză unele elemente românești din documentele slavone nu sunt menționate în «Dicționar...», deși ele sunt scoase în evidență de lucrarea lui Ion Bogdan. Ex. *Gheorghîța*, târg important în Țara Românească, reședință domnească a lui Radu V de la *Afumați*; *Buzău*; *Rucăr* etc.

Cercetarea registrelor de impozite și taxe din arhiva Brașovului (sec. XV-XVI) (*Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt*) îmbogățește științific cunoștințele noastre în privința antroponimelor și toponimelor. Numele negustorilor pronunțate de Români și scrise de Sași, au diferite forme de notare, depinzând atât de pronunțarea negustorului, cât și de

înregistrarea scribului, care s-a vrut cât de cât fidelă originalului (ex. *Takysch Tacuș-Tecuci*).

1) Un mod de formare a numelui este reprezentat de pronume și localitatea de unde vine negustorul. Ex.: *Gerg de Slatina* (Gheorghe din Slatina), *Nagzul de Compolong* (Neacșul din Câmpulung), etc. 2) Pronume + *al* (gen.) *Dymytru al Myrkey* (Dumitru al Mircei), *Ivan Alpopei* (Ioan al Popei). 3) Fecior: *Vaszy fytechor allu Coman Bulgarus* (Vasu fecior alu Coman Bulgarul). 4) Filius: *Ivan filius Stoycka* (Ion fiul lui Stoica). 5) Frater: *Aulda frater Kosta* (Aldea fratele lui Costea). 6) Porecle: *Kathana sive Koste Hoczul* (Catană sau Costea Hoțul). 7) Funcția: *Gyrtzyna Porkolab* (Cârțână Pârcălab). 8) Traduceri: *Radylla alter de Thargovistia* (Rădila cel Bătrân din Târgoviște). 9) Nume + prenume: *Dymitro Florei* (Dumitru Florei), *Gherghe Leurda* (Gheorghe Leurda). 10) Nume + prenume + localitate: *Dymytro Albul de Thorchor* (Dumitru Albul din Târgușor).

Câteva probleme ridicate de cercetarea numelor vechi românești din arhivele brașovene: Rotacismul în Muntenia. Ex.: Numele propriu «Mâine» (cu arie de răspândire destul de întinsă), *Mayne-Mayre: Mayne de Breyla* (Mâine din Brăila), *Mayne de Torsor* (Mâine din Târgșor), *Mayre de Torsor* (Mâine din Târgșor), *Stan Mayre* (Stan Mâine).

Conform teoriei lui I.A. Candrea susținut de N. Iorga, primele texte, scrise în limba română, având una din particularitățile fonetice rotacismul au fost traduse în nordul Transilvaniei, unde și astăzi se folosește această particularitate. Teoria a fost acceptată de mai mulți specialiști, printre care Al. Rosetti, devenind astfel clasică și consemnată de Istoria limbii române. Recent I. Gheție demonstrează că unele particularități așa-zise nordice au avut în sec. al XVI-lea o mai largă răspândire, deci primele texte puteau fi scrise și în altă parte a țării. Concluziile lui I. Gheție sunt însă destul de imprecise: «Originalele textelor pot fi mai vechi decât textele coresiene, dar pot fi și după 1550; traducerea originală a psalmilor a putut fi rotacizantă dar a putut să nu fie» (I. Gheție, *Inceputurile scrisului în limba română*, 1974, p. 118).

2) *Neacșul din Câmpulung*, autor al primei scrisori în limba română (1521), boier al domnului muntean Vlad IV (1510) și al lui Vlad V (cca 1530), a avut un mare proces cu brașovenii (județul și pângarii) cu care s-a judecat până la Viena. În perioada respectivă în Câmpulung au fost cu numele de Neacșul: *Nagzul Luppe de Compolong* (Neacșul Lupa - sau Lupu - din Câmpulung), *Nagzul Rosche de Compolong* (Neacșul Roșu din Câmpulung).

3) Intre locuitorii Scheiului din Brașov la anii 1486-1500 găsim notați pe: *Mikul* (Micul), *Ywan* (Ioan), *Dragusch* (Drăguș), *Myschat* (Mușat), *Loka* (Luca), *Pinte* (Pintea), *Caldarusch* (Căldăruș), *Kerszyn* (Crăciun), nume românești, dovadă limpede că Scheiul nu a fost cartier bulgăresc al Brașovului, cum au susținut unii istorici și filologi.

VOCAȚIA EUROPEANĂ A MUZICII TRACILOR

Ovidiu Varga

Traco
Symposium Internacional de
TRACOLOGIA

ANTIGUOS PUEBLOS EUROPEOS
MIGRACIONES, INTER-RELACIONES

1984-1985, MADRID, ESPAÑA

FUNDACION EUROPEA DRAGAN

Salda del Neopaganismo (Esc. de Música)
calle Villa Dragón 1, P.º 1.º, 28014 MADRID, ESPAÑA

(urmare din numărul precedent)

Se știe că Romanii învingători au luat de la Grecii și Traco-Geto-Daco-Frigienii învinși modurile muzicale, adaptându-le mai întâi la limba latină, cea mai sonoră din antichitatea europeană, și îmbogățindu-le ulterior cu propria lor experiență muzicală, plină de fantezie și vivacitate.

În minunata sa operă științifică *Muzica daco-romană*, Vasile Tomescu a reușit pentru prima dată în muzicologia contemporană să culeagă, selecteze, sistematizeze și comenteze un material extrem de bogat privind muzica acestor două popoare care au dat naștere muzicii populare românești.

Ne vom ocupa în continuare de destinul european al modului trac *phrygisti*.

Se știe că sistemul muzical al antichității traco-greco-romane s-a răspândit în tot imperiul roman atât pe cale orală cât și prin scrierile în limba greacă, limba de cultură cea mai răspândită în imperiu: era limba poezilor, a dramaturgilor, a filosofilor, a istoricilor, a fizicienilor și matematicienilor greci, romani și traci. Odată format imperiul roman tricontinental, contactele, interferențele, contaminările, schimburile de bunuri materiale și spirituale între colectivitățile umane plurirasiale, multietnice și poliglote erau inerente atât în condițiile de pace, cât și de conflict armat sau religios.

În aceste condiții a apărut creștinismul, care în primele secole s-a răspândit pe cale orală și scrisă, precum și prin intermediul limbii grecești, în care au fost scrise trei din cele patru evanghelii. La început, creștinismul s-a răspândit clandestin, pe cale orală în sânul populațiilor învecinate cu Iudeea, de exemplu, la Grecii lidieni și la vecinii lor Tracii frigieni. Așa se explică fap-

Dansul lui Apollo cu Muzele, pictat de Giulio Romano. (Muzeul Pitti, Florenza).

tul că limba greacă a devenit prima limbă creștină de cult și că modul *re* al Frigenilor a devenit primul mod *ekhos-protos* al cânturilor protocreștine.

Scindarea imperiului roman în două, imperiul oriental cu capitala la Bizanț, în Tracia meridională și imperiul occidental cu capitala la Roma, n-a provocat o sciziune a sintezei muzicale traco-greco-romane, ci dimpotrivă.

Okto-ekhos-ul bizantin s-a născut din sistemul trietic al modurilor antice traco-greco-romane, întrucât primii creștini europeni au fost greci, traco-geți și romani. Dar fiindcă era vorba de o religie nouă supranațională, preoții greci creștini au reluat modurile antice traco-greco-romane, ale căror nume și semnificații depășeau națiunea de origine, și le-au înlocuit cu numere de ordine și cu primele litere ale alfabetului grec. În ierarhia cifrelor celor opt moduri bizantine primul loc în *ekhos-protos* l-a ocupat, după cum se știe, vechiul mod trac *phrygisti*, dar fără desfășurarea sa ascendentă.

Sublinierea priorității vechiului mod trac în ierarhia modurilor bizantine e extrem de importantă dacă vrem să cunoaștem și să recunoaștem contribuția muzicii traco-geto-dace la cea de a doua sinteză muzicală europeană, medievală, la muzica de cult bizantină și apoi gregoriană, și mult mai târziu la muzica europeană cultă.

Frecvența deosebită a modului antic *phrygisti* descendent *re* și a primului mod ascendent bizantin *re* în muzica populară și în muzica bisericească românească reprezintă un argument peremptoriu în afirmarea continuității etnice traco-daco-romane; e vorba de continuitatea și permanența poporului român pe teritoriile carpato-danubiene.

Această atestare spirituală, etnică și semantică muzicală se adaugă la dovezile arheologice cu o forță de persuaziune incontestabilă. Dar trebuie să răspundem la întrebarea de ce modul trac *phrygisti* s-a impus în fruntea celor opt moduri protocreștine. Vom menționa numai câteva din răspunsurile posibile, și anume pe cele care ni se par mai verosimile.

1. Modul *phrygisti* era singurul mod antic neretrogradabil, ceea ce îl făcea cel mai accesibil - chiar și ascendent - primelor populații europene creștinate (Grecii, Dacii și Romanii), în practica muzicală a cărora acest mod existase descendent și înainte de apariția creștinismului.

2. Printre primele populații creștine figurau și Tracii frigieni, al căror fel de a cânta se impusese în mod firesc în cânturile primilor creștini traci, greci și romani.

3. Botezul creștin al Daco-Romanilor, adică al Protoromânilor, a fost un nou factor de afirmare europeană a acestui mod trac.

4. Centrul de iradiere al cuvântului și al cântării protocreștine era Bizanțul, unde populația majoritară tracă locuia alături de Romani în aceeași credință, Romani cărora Tracii le impuseseră modul lor de a cânta, destinat să se răspândească mai târziu și în Europa occidentală.

Se știe că Papa Grigore, înainte de a ajunge papă a fost timp de șapte ani nunțiu papal la Constantinopol, pe lângă împăratul Tiberiu Constantin, urmașul lui Justinian la Bizanț, unde a transplatat *okto-ekhos*-ul bizantin în antifonarul gregorian, care la începutul secolului al VII-lea avea să devină dogma cântării creștine în biserica occidentală. Se știe de asemenea că transplantul bizantin-gregorian a constat din latinizarea denumirilor cifrelor grecești ale celor opt moduri bizantine și din înlocuirea limbii grecești cu latina ca limbă de cult. Astfel *ekhos protos* devine *protus authentus* la scara ascendentă cvintă-cvartă re-la-re; la scara ascendentă mi-si-mi, dar pe locul al treilea după *protus plagalis* etc.: 1, 3, 5, 7 la modurile autentice și 2, 4, 6, 8 la

Disputa dintre Apollo și Marsia, operă atribuită lui Praxitele. (Muzeul Național Atena).

modurile plagale. Până aici nu există nici o concordanță între originalul bizantin și transplantul gregorian. Dar în momentul în care teoreticienii medievali, în excesele de a imita antichitatea greacă, au dat în mod greșit numele vechi grecești celor opt moduri medievale, s-a comis una dintre cele mai reprobabile erori muzicologice, și mai de neiertat fiindcă a fost acceptată și perpetuată până în zilele noastre.

Această eroare a lipsit modul trac *phrygisti* (modul *re*, singurul mod neretrogradabil din antichitate) de dreptul de a purta numele său etnic original, căci el a început să fie numit modul *dorius*. Denumirea *phrygius* a fost dată celui de al treilea mod, vechiul *doristi* cu scara ascendentă mi-si-mi.

Perpetuarea, în teoria muzicii a acestei greșeli ce contrazice originea etnică, etică și semantică a acestui arhetip muzical traco-frigian, trebuie considerată o gravă lipsă de probitate profesională. Pentru muzicologia română aceasta înseamnă încă mai mult. Acceptarea și răspândirea unei asemenea erori grave ne-a lipsit de unul din cele mai puternice argumente muzicologice în sprijinul afirmării continuității daco-romane, în muzica populară și în muzica bisericească a poporului român, precum și în favoarea susținerii vocației europene a muzicii traco-geto-daco-frigiene. În consecință trebuie repus în drepturile sale strămoșești vechiul mod medieval *re*, anticul *phrygisti* cu mișcare contrară, sau cel puțin trebuie restabilit adevărul.

Renașterea muzicală italiană s-a impus prin două trăsături estetice și umaniste, și anume reîncarnarea mitului lui Orfeu și al Euridicei - ambii de origine tracă - în primele arhetipuri de operă ca gen laic solistic acompaniat, specific pentru modul de a cânta al aedului trac Orfeu, căruia i s-a atribuit inventarea lirei cu care se acompania. Aceste două trăsături esențiale ale Renașterii muzicale italiene reprezintă un nou stadiu istoric și estetic al vechii sinteze traco-greco-române și un punct important în istoria muzicii europene moderne.

Cele 64 opere care au ca subiect pe Orfeu sau pe Euridice identificate până în prezent confirmă permanența spiritului acestor Traci în muzica europeană și universală. Sunt creații în aproape toate genurile și formele muzicale, semnate de compozitori din majoritatea națiunilor Europei. Ele aparțin tuturor curentelor, stilurilor și limbajelor muzicale europene, de la pluralismul medieval monodic și polifonic la melodia acompaniată din Renaștere, de la stilul baroc, preclasic și clasic tonal la cel tonal-modal și hiperromantizat al romanticilor și postromanticilor, de la neomodualismul școlilor naționale sau impresioniste sau neoclasice la atonalismul dodecafonic și serial al muzicii concrete și electronice, precum și la aleatorismul multimedial al formelor deschise.

DESPRE «PIERDEREA» LIMBII DACILOR

PRIVIRI ISTORICE

«Iară Dachii prea veche a lor limbă osebită având, cum o lăsară și cum o lepădară așa de tot și luară a Romanilor, aceasta nici să poate socoti, nici crede.»

(Stolnicul Constantin Cantacuzino, *Istoria Țării Românești*, citat de Lorentz Toppeltin, *Origines et occassus Transsylvanorum*, Lion, 1667).

De la început atragem atenția că limba română este continuarea directă și neîntreruptă a limbii dace, înrudită cu limba latină populară, încă înainte de Traian, dar fiecare având particularitățile sale. Cu deosebirea că limba dacică era cea mai unitară, așa cum e și astăzi limba română, față de celelalte limbi din marea familie zisă latină sau romană.

Se mai spune și astăzi că noi «de la Râm ne tragem» și că din limba strămoșilor noștri daci au rămas doar câteva cuvinte. Aceste afirmații și-au avut timpul lor de prețuire, de fapt pe nedrept, dar astăzi nu pot să mai dăinuiască.

De la cronicarii poloni Dlugosz, Cromer, Bielschi etc., cronicarii moldoveni, în primul rând Grigore Ureche, văzând că limba română se aseamănă cu limba latină, au tras concluzia că Românii se trag din Romani. Nu știau că Dacii, mai vechi decât Romanii, aveau o limbă apropiată sau identică cu a lor. Ca un rezultat al cronicarilor moldoveni și mai cu seamă a Școlii Ardelene, în secolele XVIII și XIX, originea latină a Românilor era atât de înrădăcinată, încât s-a ajuns să se susțină nu numai dispariția limbii, dar chiar și dispariția totală a Dacilor prin exterminare în timpul războaielor daco-romane.

După aceea până astăzi s-a susținut cu dârzenie «plămădirea» Dacilor cu Romanii și «dispariția» limbii dace din cauza «lipsei de dovezi scrise».

O problemă serioasă a dacismului, bazată în primul rând pe logică și simțul intuiției n-a îndrăznit nimeni s-o pună. De-abia la începutul secolului

Cu acest număr începem publicarea lucrării *Despre «pierderea» limbii Dacilor* de Vasile Cărăbiș, redactată în anul 1978.

nostru (1913) a apărut o carte voluminoasă numită «Dacia preistorică» a modestului și harnicului Nicolae Densușianu (mort în 1913). Cartea conține ideea continuității neamului și limbii Dacilor, în întregime, fiind înrudită cu limba latină. Însă distinsul Vasile Pârvan, autorul «Geticeii», declară că Dacia preistorică «e un roman fantastic de mitologie absurdă» deși fusese prezentată Academiei Române elogios de C.I. Istrati. Odată aruncată anatema de cel mai autorizat savant în arheologie și istorie veche, nimeni n-a mai îndrăznit să ia în seamă acest «roman» la care Nicolae Densușianu lucrase peste treizeci de ani. Am putea asemăna cazul lui cu al lui Galileo Galilei.

După 1920 ideile lui Nicolae Densușianu încep să prindă rădăcini și să dea viață. Pe urmele lui au călcat cu hotărâre multe personalități, dar toate acestea au fost trecute sub tăcere. Ca să fie valabilă, o idee trebuia să plece de la un istoric «autorizat» și numai de la o catedră universitară. Ceilalți erau considerați «diletanți» sau chiar «obscuranțiști».

Trebuie subliniat că astăzi «opinii noi afirmă continuitatea neîntreruptă a limbii trace, ca o componentă esențială a unui popor străvechi, pe care un accident l-a făcut să-și schimbe denumirea, nu însă și ființa». (Josif Constantin Drăgan, *Noi, Tracii. Istoria multimilenară a neamului românesc*, 1976, Scrisul Românesc, Craiova, p. 85).

Țările Românești au fost veacuri de-a rândul despărțite și sub jug străin, trăind între marile și hrăpărețele puteri: la sud Turcia, la apus Austria, la răsărit Rusia țaristă. Ca state mici și nelibere, se simțeau într-o stare de inferioritate și umilință. Cronicarii noștri, când au văzut că limba noastră se aseamănă cu latina, nici mai mult nici mai puțin au luat limba latină în brațe, știut fiind trecutul ei glorios și al poporului roman. Cu astfel de «strămoși» puteam și noi fi oarecum respectați. Pe urmele cronicarilor, fără măcar un semn de întrebare sau de mirare asupra acestui «miracol», au continuat, plini de mândrie, toți istoricii până astăzi. Doar pe la 1857 a apărut la Iași *Istoria Moldovei pe timp de 500 de ani* - scrisă de postelnicul Manolache Drăghici. În această istorie stă scris la început: «Despre arheologia, sau fundația acestei țări, cum au fost din vechime, nu pot alta înfățișa cetitorilor decât cuprinsul istoriilor cunoscute, înse văd și multe nepotriviri curioase și rămâne fieștecăre a le crede sau a le critica după ideile ce ar avea îndeosebi». Desigur că printre aceste «multe nepotriviri curioase» Manolache Drăghici s-a gândit în primul rând la «pierderea limbii Dacilor».

De la cronicari încoace faptele istorice au fost mereu cercetate și verificate, mereu comparate, cernute și interpretate în baza noilor știri și materiale descoperite de un șir întreg de cărturari români și străini, dar toți, în ceea ce privește limba Dacilor au mers pe aceeași linie: «limba a dispărut». Teza aceasta a devenit o maximă.

Dacii, popor cu viață austeră, o viață de ordine, de respect, invidiată de Romani chiar în epoca de aur a lui August, popor temut în războaie, dur până la ferocitate când era încălcat, popor de mare respect al familiei, popor

de mare artă, popor de mare activitate și de spirit comercial, popor de mare tradiție a tot ceea ce e frumos și înălțător, cum ne atestă folclorul nostru în toate domeniile. Dacii dau țării lor mari regi și mari preoți, dau Romei mari împărați - și toate după cucerirea Daciei. Ce popor se poate compara cu astfel de strămoși? Și cu toate acestea ei «și-au pierdut limba». N-au avut litere odată cu Grecii și Romanii, dar au avut artă arhitectonică, artă plastică, muzică, dans (hore) și poezie, care toate ni s-au transmis direct, fără intermediari.

Cronicarii, când au descoperit asemănarea limbii române cu latina, în entuziasmul lor nu și-au dat seama că latina nu-i decât o soră bună cu limba Dacilor și că noi nu de la «Râm» ci de la Sarmizegetusa ne tragem. Dacii cu urmașii lor Românii sunt «oamenii pământului» acestuia, cum spune N. Iorga, din timpurile preistorice.

Nici un autor antic sau medieval care vorbește despre Daci nu spune că limba lor a dispărut. Dacă s-ar fi petrecut acest fenomen, era imposibil, măcar pe calea tradiției, să nu fi ajuns la urechea vreunui scriitor. Oare această tăcere nu-i cea mai bună dovadă a continuității neîntrerupte a limbii și totodată, bineînțeles, și a neamului dacic? Se consemnează un eveniment, un fapt ce produce o schimbare, dar ceea ce nu produce nimic din acestea e și firesc să nu fie consemnat. Apele curg de mii și milioane de ani. Nu se înregistrează nimic despre ele decât atunci când se produce un fenomen: un îngheț ieșit din comun, secarea, abaterea de la albie, construirea unui pod mare etc. Limba e ca un fluviu care, în cursul său, primește afluenți din stânga și din dreapta, care se contopesc cu marele fluviu, fără să-i schimbe structura. Limba unui popor primește în decursul vremurilor cuvinte străine, din care unele sunt folosite, altele stau ca gunoiul pe marginea apei, ca apoi să le elimine din uz ca inutile și inadapabile.

Dacă până acum nu s-a găsit un «act» scris în limba dacă, deci o îndeplinire a unei formalități scriptologice, nu se recunoaște persoana fizică a acestei limbi, deși ea trăiește și e vorbită de mii de ani. Nu are actul «scris», juridicește nu există. La fel se poate întâmpla oricărui om. Dacă nașterea și existența nu sunt «scrise» într-un act, el nu există, deși el trăiește, muncește, simte, gândește etc. În baza acestui raționament s-a procedat și cu limba Dacilor.

Cuvintele se pot transmite ușor de la o limbă la alta, nu însă același lucru se poate spune despre gramatică. Într-un timp atât de scurt de «romanizare» (165 de ani) nu se putea transmite și gramatica latină. Faptul că gramatica română e atât de apropiată de cea latină, e cea mai bună dovadă de înrudire a limbii Dacilor cu a Romanilor.

Modificările treptate în lexic și în structura gramaticală au nevoie de mai multe secole ca să dea unei limbi un aspect nou, destul de deosebit de cel vechi, ca să se poată vorbi de o limbă nouă (*Istoria Românilor*, 1960, vol. I, p. 797; vezi D. Macrea, *Despre originea și structura limbii române*, în «Limba română» III (1954), nr. 4.). Așadar, în 165 de ani, când Dacia nici nu a

fost cucerită în întregime, structura gramaticală dacică nu se putea schimba. Limba română, atât de unitară și puternică, cum a fost și cea dacică, dacă e vorba să se fi format din cea latină, nu se putea forma și consolida pe un teritoriu cu permanente nemulțumiri și răscoale în timpul Romanilor și al «formelor flotante», într-un du-te-vino de populații străine, începând din secolul al III-lea până în secolul al XIII-lea. În astfel de condiții nu se putea forma o limbă nouă. Limba exista și aceea era limba dacă. Neclintit a stat poporul român în calea furtunilor o mie de ani, păstrându-și ființa și limba. Păstrarea limbii noastre cu toate nuanțele ei, prin toate vicisitudinile prin care a trecut, dovedește că e continuarea unei puternice culturi materiale și spirituale, așa cum au avut-o Dacii.

«Limba e haina sufletului. După limbă se poate vedea dacă cineva e din stânca de mijloc a poporului, sau o biată țărână mărginașă, fărâmată de picioarele tiranilor», scria Simion Mehedinți . Dacii au fost din stânca de la mijloc. Tari au fost la suflet, tari la trup, tari în păstrarea limbii, fiindcă «limba e haina sufletului» și sufletul fără haină nu poate trăi.

Al. Graur în articolul *Un organism viu*, publicat în «România literară» în martie 1975 scrie: «O limbă a murit atunci când printr-un cataclism dispar toți cei care o vorbeau și de asemeni atunci când, printr-un motiv sau altul, este înlocuită cu una străină (oficială, dar nu cea particulară sau familială)». La Daci n-a fost nici un fel de cataclism sau calamitate sau epidemie sau altă catastrofă ieșită din comun, care să fi dus la dispariția lor. Iar pentru folosirea limbii oficiale latine nu erau forțați. O vorbeau funcționarii, armata - în ce măsură nu se poate ști - și aceasta numai la orașe și în castrele romane. Imensa majoritate a păturii rurale, departe de influența orașului, își vorbea nestingherită limba autohtonă.

Un popor într-o perioadă scurtă poate să determine asupra altui popor schimbări politice, economice, sociale, culturale, religioase etc., dar nu poate să-i schimbe limba, căci încrucișarea unor limbi e un proces de lungă durată și iese învingătoare limba poporului mai numeros, în general cel autohton. În cazul nostru, Dacii au fost incomparabil mai numeroși decât Romanii. Limba învingătoare își păstrează structura gramaticală, își păstrează fondul principal de cuvinte, deci caracterul ei inițial, și continuă să evolueze potrivit legilor interne ale dezvoltării sale. Cealaltă limbă își pierde treptat propria ei calitate și cu timpul dispare. În urma acestui proces îndelungat, firește, limba învingătoare cunoaște o îmbogățire a vocabularului. Dar aceasta nu o slăbește ci, dimpotrivă, o întărește. Așa s-a petrecut cu limba Slavilor din sudul Dunării și cu a Bulgarilor. Limba Slavilor, aceștia fiind mai numeroși decât Bulgarii cuceritori, a ieșit învingătoare. Asemenea victorie a avut-o și limba Dacilor, limba poporului majoritar.

Coloniștii. Toți istoricii, pentru susținerea «formării» poporului și limbii române, au pus un accent deosebit pe coloniștii romani. Informatori sunt Cassius Dio sprijinit pe izvoare contemporane evenimentelor și Eutropius care afirmă exagerând că Traian, după cucerirea Daciei, a adus mulțime de

oameni din toată lumea romană (*ex toto orbe Romano*).

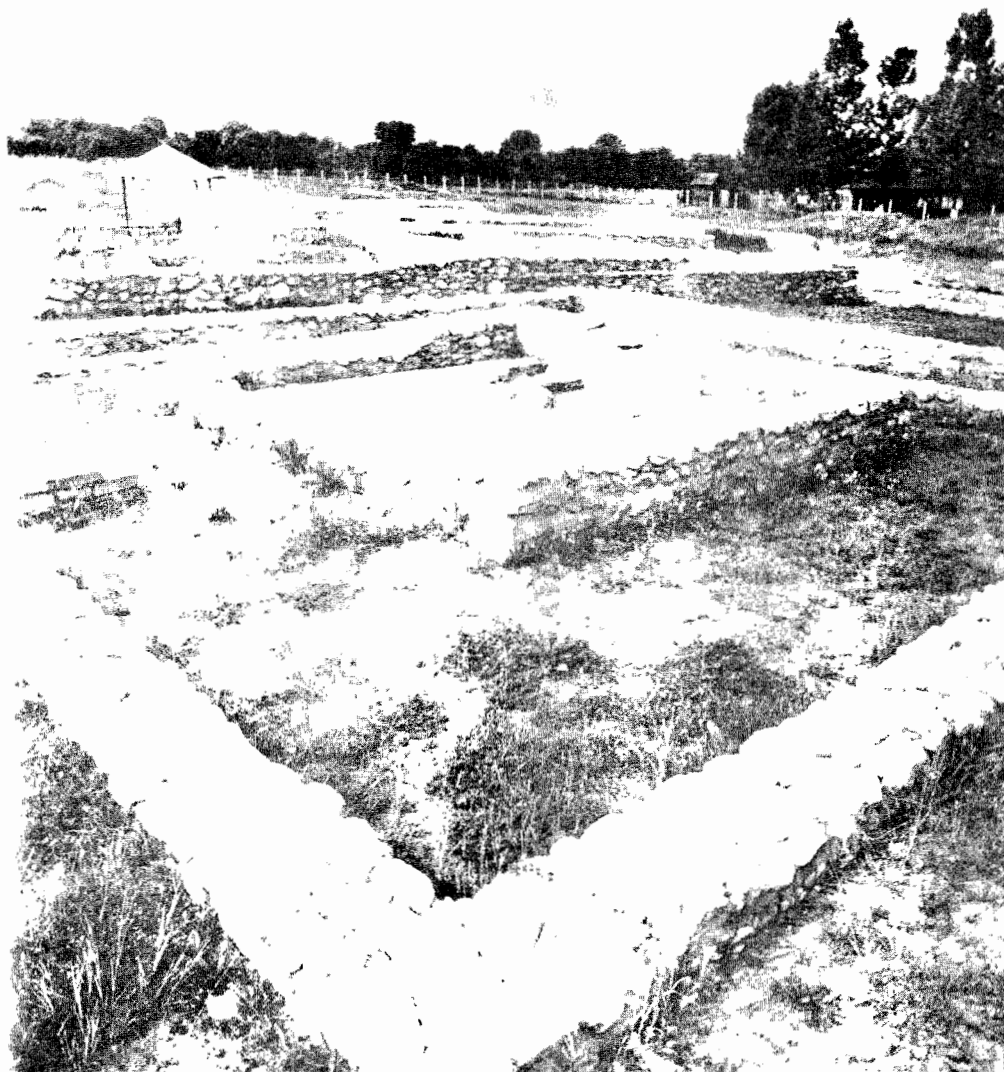
Oricât de multă omenire ar fi adus, admitând exagerarea lui Eutropius, și așa, față de populația autohtonă, acești coloniști au constituit o infimă minoritate. Dacă aceste grupuri de coloniști ar fi venit lent și încontinuu, alta, probabil, ar fi fost situația, dar colonizarea Daciei cu elemente din afară s-a făcut într-un timp scurt, oficial și organizat, a doua formă de colonizare a fost distribuirea de pământ unor grupuri de cetățeni romani sau chiar grupuri de peregrini din diferite localități ale provinciei, fără întemeierea de colonii sau orașe noi (*Istoria României*, vol. I, 1960 și D. Tudor *Problema colonistului în Dacia romană*, «în Studii și articole de istorie», II, 1957). Întâlnim coloniști veniți din diferite provincii îndepărtate ale imperiului. Unii sunt din Asia Mică și anume Taviani din orașul Tavia, provincia Galatia. Alții sunt din Bitinia, alții din Caria, alții din Paflagonia, unii tocmai din Coelisiria, aducând cu dâșii și zeii respectivi. Au venit coloniști până și din Siria și Africa, susține C.C. Giurescu în *Istoria Românilor*, vol. I, 1942, p. 124. Curați Romani!, ca să folosim expresia lui Caragiale. Și pe aceștia i-au luat drept «strămoșii» noștri. Tristă și crudă ironie!

Oare aceste grupuri de «cetățeni» romani, care nu se știe în ce măsură cunoșteau limba oficială romană, răzlețite pe întinsul Daciei, erau capabile să «romanizeze» un popor numeros și viguros, cu o puternică cultură materială și spirituală, încât să-și piardă limba? E de la sine înțeles că aceste grupuri de la început au fost sortite unei grabnice asimilări în marea masă a Dacilor. S-a petrecut procesul de dacizare și nu de romanizare. Coloniștii romani de origini diferite pe alocuri poate că au întemeiat orașe, edificii publice, vile, lucrări edilitare, drumuri etc., dar toate acestea n-au contribuit cu nimic la înlocuirea sau transformarea limbii dace. S-a mers până acolo încât coloniștii romani au înlocuit și cuvintele legate de păstorit, albinărit, viticultură, pomicultură etc. Dacă e vorba de coloniști agricoli, aceștia au fost colonizați acolo unde erau terenuri arabile, nu la munte. Așadar schimbarea terminologiei pastorale geto-dace în terminologia romană nu s-a putut înfăptui. Păstoritul în Carpați s-a păstrat de mii de ani, neîntrerupt până astăzi, unde Romanii și nici alte neamuri n-au pătruns. Păstorii de pe culmile Carpaților nu aveau nici un contact cu orașul sau tabăra romană. Păstoritul din munți, deosebit de bine organizat, condus de «legea munților» care a generat un impresionant de bogat și variat folclor, în frunte cu geniala Miorița, numărul nedeilor și târgurilor păstorești cu obiceiurile lor ne dovedesc mulțimea locuitorilor, neîntreruptă la munte în timpul Dacilor. Aceasta o recunoaște și istoricul roman Annaeus Florus care afirmă că *Daci inhaerent montibus* adică: «Dacii se țin lipiți de munți» Chemarea de «bâr oiță» a păstorilor e milenară cu «origini preistorice», scrie Nicolae Iorga în *Istoria Românilor*, 1938, vol. I, p.34.

În regiunea munților pe Romani i-a interesat aurul și argintul. Atât. Același păstorit l-au păstrat și Aromânii în munții din peninsula Balcanică, așezați pe arie tracică. Dar Romanii, cum s-a afirmat, au introdus și în

apicultură terminologia lor. Cum puteau Dacii să-și schimbe cuvintele și în acest domeniu, când albinăritul în Dacia era vestit încă de pe timpul lui Herodot și al lui Alexandru cel Mare? Când tânărul rege a trecut Dunărea în urmărirea Dacilor, soldații săi au trebuit să-și acopere fața din cauza albinelor. Din această exagerare se deduce totuși scara întinsă a albinăritului, neîntâlnit în aceleași proporții la alte popoare. Această nobilă preocupare a Dacilor au moștenit-o urmașii lor, Românii, până în zilele noastre. În Evul Mediu ceara românească era căutată în diferite țări europene.

(va urma)

SANCTUARUL LUI ESCULAP.

ALBA IULIA

Constanța Bădicel

Străbătând străzile orașului Alba Iulia, rememorăm rolul pe care l-a avut această așezare în istoria poporului român, stăpân aici dintotdeauna. Marile aniversări din anul 1975, existența citadină de 2000 ani, împlinirea a 1800 ani de la atestarea sa ca municipiu în epoca romană, iar acum, în 1982, împlinirea a 381 ani de la realizarea primei uniri politice a celor trei țări românești, sub Mihai Vodă Viteazul, sunt dovezi elocvente. În 1943, la aniversarea a 25 ani de la Marea Unire din 1918, au sosit în oraș grupuri-grupuri de câte 15-20 oameni, oprindu-se la castrul și orașul roman, reunindu-se la ceasul slujbei religioase în Catedrala Unirii, singurul loc pe care nimeni nu-l putea interzice. Cu un sfert de veac mai târziu, în cu totul alte condiții, sărbătorind a 50-a aniversare a Unirii tuturor Românilor, au fost prezenți la Alba Iulia 100.000 de oameni de pe întreg cuprinsul țării, înșiruiți de la gară la Cetate și dincolo, revărsându-se într-un potop de urale. Inimile celor întruniți la această mare afirmare națională, radiau căldura frăției, a dragostei pentru țara lor mamă, vatra lor istorică traco-daco-românească.

Această prezență atât de numeroasă, atesta afirmarea credinței noastre milenare în veșnicia neamului românesc. S-a dezvelit atunci statuia lui Mihai Vodă Viteazul, întâiul urmaș al Traco-Dacilor care realizând unirea politică a fraților de același sânge, de la hotar la hotar, de limbă și obiceiuri, putea să declare pe deplin responsabil: «*Din mila lui Dumnezeu, Io, Mihai Voievod și Domn a toată Țara Românească și al Ardealului și al Țării Moldovei*».

Unul dintre cei mai luminați conducători ai adunării naționale din 1918 de la Alba Iulia, arădanul Vasile Goldiș, declara: «*Distrușă barbar...unitatea Românilor într-un singur stat este cea mai firească pretenție a civilizației. Teritoriile locuite de Români de la descălecarea lui Traian și până astăzi au fost teritorii românești...După drept și după dreptate Românii din Ungaria și Transilvania, dimpreună cu toate teritoriile locuite de dâșii trebuie să fie uniți.*»

La Alba Iulia sunt pretutindeni pași de istorie.

Intemeiat în 1887, *Muzeul Regional de Arheologie, Istorie și Etnografie* adăpostește și *Sala Unirii*, în care cei 1228 deputați români au consfințit

împlinirea visului de aur al națiunii noastre. *Complexul muzeal*, cu peste 100 de săli, înfățișează aspecte din lupta pentru unitatea națională, purtată pe ambele versante ale Carpaților. Este ilustrat actul istoric de la 21 octombrie - 1 noiembrie 1599, cea dintâi unire, ca și patriotismul lui Mihai Vodă Viteazul. Se pot vedea documente din timpul răscoalei lui Horia, Cloșca și Crișan, din revoluția condusă de Avram Iancu, acțiunea memorandiștilor, în frunte cu Dr. Ioan Rațiu, care declara hotărât că: «*Libertatea unui popor nu se discută, se afirmă*».

În *Clădirea Babilon* se găsește *Lapidariul*, cu vestigii traco-daco-românești din zonă, și mai ales romane, din vechea cetate Apulum și *Secția de artă populară*, cu tablouri și sculpturi de Ghiță, Al. Ciucurencu, C. Baba, I. Jalea. O valoare inestimabilă are *Biblioteca Documentară Batyaneum*, care dispune de peste 80.000 cărți, documente și manuscrise, din care 500 incunabule. Atrag atenția *Codexul Burgund* (secolul IV), *Psalmii lui David* (sec. XII), *Psaltirea de la Orăștie* (1582), *Noul Testament de la Alba Iulia* (1648) etc.

Se pot vizita *Castrul* și *Orașul Roman* apoi *Cetățile Medievale* suprapuse peste alte dovezi materiale traco-dacice. Ruinele *Cetății moderne* se pot vedea bine, amintind de marile frământări prin care au trecut. *Palatul Principilor*, monument istoric de artă din secolul XIV, a fost reședința lui Mihai Viteazul. Este importantă *Catedrala Ortodoxă a Unirii*, actuala reședință a Episcopiei Albei Iulii, ca și *Cartierul Maieri*, cu dovezi care atestă existența celei dintâi *Mitropolii Ortodoxe a tuturor Românilor*, construită de Mihai Viteazul. În *Catedrala Romano-Catolică* se găsește sarcofagul lui *Iancu de Hunedoara*, Românuț de care se leagă strălucita victorie de la Bălgrad din 1456.

Înainte de a părăsi *Cetatea*, ne oprim la cele două porți medievale. Se păstrează închisoarea în care au fost ferecați în lanțuri Horia, Cloșca și Crișan. Pe platoul «La furci» se află *Monumentul martirilor moți*. Aici s-a săvârșit cumplita tragere pe roată, în fața a peste 6000 de oameni, din care 2515 țărani români, moți, aduși cu forța pentru a cunoaște «răsplata» libertății. Cruzimea tiranilor, însă, a încrâncenat inimile iobagilor, hotărându-i pentru noi lupte naționale și sociale.

Alba Iulia are puternice artere în localități din județ. Se interferează dovezi materiale ale unei lupte pentru neatârnavere. Printre aceste așezări, locuri de primă importanță istorică, se numără Blajul, Mirăslăul, Teiușul, Aiudul, Cărpinișul, Abrudul, Câmpenii, Avram Iancu, Roșia Montană, Lupșa, Râmetea, Baia de Arieș și multe altele.

Alba Iulia este un oraș în plină modernizare, cu multe cartiere noi, cu blocuri de locuințe și școli care strălucesc în soare. În anii din urmă s-a dezvoltat în oraș o puternică industrie alimentară, de pielărie, o fabrică de încălțăminte, denumită simbolic «Ardeleana».

Alba Iulia, pentru întreg trecutul și prezentul său, reprezintă o parte însemnată în inima fiecărui Român.

POEM

Grădina aceasta hrănită cu sânge trac
Și înflorită în sufletul meu -
Primește-mă, vatră, în brațele soarelui tău,
Cu toate fluviile de iubire primește-mă,
Despletite-n colonne ridicate de fericire.

Cuib de visare ce-mi ești peste zborul de pasăre,
Oază de încredere și speranță
Din Roma până în adâncurile dacice,
Tu care-mi curgi peste tot, zeul meu,
Primește-mă, vatră, în brațele numelui meu
Cu infinitul din interior și cireșul în floare
Constelația sensului cu intuiții la izvoare.
Primește-mă cu toate culorile din câmpiile ondulate,
Cu apa vie din ulcioare, cu vița de perle parfumate.
Primește-mă, vatră, cu toate eternele,
Din nopțile fântânii clipă de clipă adunate
Din purpura de la rădăcina casei avântul urcând până la tine
Primește-mă, vatră, cu tainele de rod împovărate,
Cu germeii oglinzii înflorind sub clar de lună.
sunt de gintă latină, primește-mă, vatră.

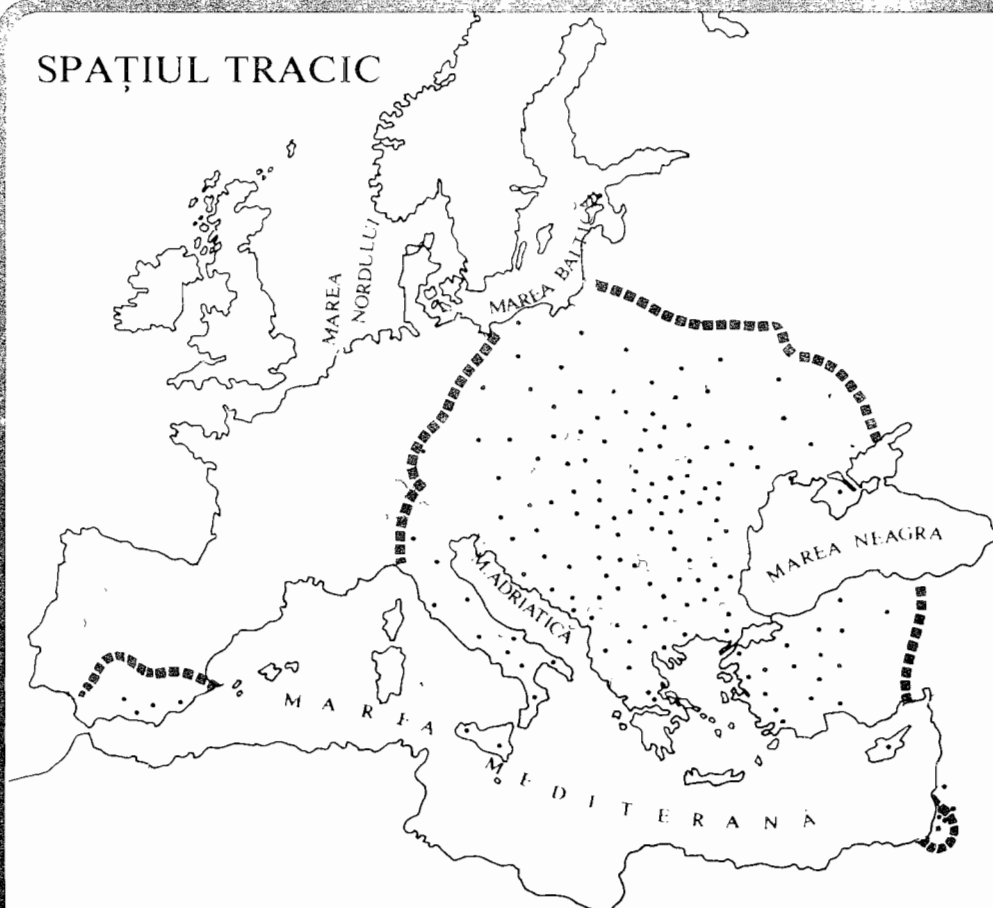
De veghe la virtute să-ți fiu, clopot de pace
Peste cumpăna de stea, peste cumpăna de soartă
Harfă ce sunt din lupta aprinsă în cremene,
Istorie vărsată-n poeme, scânteind nedezisă
Peste noaptea crizantemei, peste lacrima ucisă.

Și vin cu toate fluviile despletite, vin mereu,
Cu floarea de steme pentru umărul tău,
Vin să mă prind în părul tău de soare
In pământul meu din pământ roadă,
Secundă pentru lumină să-ți fiu,
Seminție pentru veacul de peste veac.

Primește-mă, vatră,
Sunt fiica fiului din neam de Trac,
Sunt fiica unui Dac.
Primește-mă împlinită cu grâne și miere,
Omagiu pentru statornicie și gemene de stele.

Elena Florea Guțu

SPAȚIUL TRACIC

Tracii sunt neamul cel mai numeros și mai răspândit din lume, după cel al Indienilor (Herodot)

<i>I. Roman:</i> Elemente vechi românești păstrate în documentele slavone și germane	1
<i>O. Varga:</i> Vocația europeană a muzicii Tracilor	3
<i>V. Cărăbiș:</i> Despre «pierderea» limbii Dacilor (I)	7
<i>C. Bădicel:</i> Alba Iulia	13
<i>E. F. Guțu:</i> Poem	15

NOI TRACII

Redacția: Via Larga 11, Milano

Direttore responsabile: Sabino d'Acunto
Direz. Foro Traiano 1/A Roma Reg. Trib. Roma n. 17282 del 31.5.78
Rivista mensile - Spedizione in abbonamento postale gruppo terzo (70%)